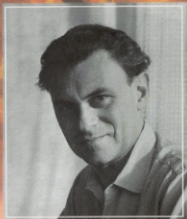

PETER KARVAŠ

POLOHLASOM

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Edícia Moja klasika

PETER KARVAŠ

POLOHLASOM

Bizarné poviedky

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Copyright © Peter Karvaš – dedičia, 1947, 1966, 2006

Epilogue © Dagmar Kročanová-Roberts 2006

Cover design © Hana Kohútová 2006

© Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o., Bratislava

e-mail: vsess@stonline.sk

<http://www.vsss.sk>

Realizované s finančnou podporou
Ministerstva kultúry Slovenskej republiky

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV
spol. s r. o.

Peter Karvaš: Polohlasom (*Bizarné poviedky*)
Doslov napísala Dagmar Kročanová-Roberts
Zodpovedná redaktorka Dagmar Kročanová-Roberts

Obálka Hana Kohútová

Sadzba Anna Chovanová

Tlač Prima Print

Prvé vydanie

Printed in Slovakia

ISBN 80-8061-263-3

Milý pán Hálka

1947

Je nesporné, že pán Jób mal pred pokladníkom Hálkom istú úctu, hoci bol jeho predstaveným. Keď človek bližšie poznal pokladníka Hálku, nezbavil sa dojmu, že je v ňom čosi ušľachtileho, šľachtického. Nevedno síce, ako majú vyzeráť pokladníci úverových ústavov, ale pokladník Hálka vyzeral ako diplomat. Bol vysokej rytierskej postavy, odmeraných a harmonických pohybov, miernej, prívetivej a pritom uzavretej tváre a jemne, diskkrétne prešedivených vlasov. Obklopovala ho akási oblasť dokonalosti. Čo urobil, bolo správne, čo povedal, platilo. Je nesporné, že pán Jób mal pred svojím pokladníkom Hálkom istú úctu, ale je tiež nesporné, že naňho bol do istej miery hrdý.

Hja, v dnešnom svete, páni, nikdy dostatočne neoceníte takého človeka v podniku. Človek skala. Človek istota. Človek bezpečnosť.

A nielen to. I ako súkromník bol Hálka pozoruhodným zjavom. Jeho život bol usporiadaný a vyrovnaný ako dobre zladený mechanizmus, spravovaný rovnomernou, neomylnou silou. Nebolo vybočenia v jeho živote, nebolo v ňom omylov, ktoré by bolo treba naprávať, nebolo v ňom ľútosti: všetko bolo dobré a správne tak ako to bolo. Hálkova rodina bola výstredne harmonická: mal skromnú, pracovitú a zázračne bezvýznamnú ženu, ktorá zdanlivo ani neprejavila, že jestvuje, osemnásťročného syna, ktorý študoval s vyznamenaním na gymnáziu a o niečo mladšiu dcéru, ktorá bola úradníčkou v poisťovni a bola odliatkom svojho otca.

Úcta pána Jóba k pokladníkovi Hálkovi korenila v neposlednom rade i z porovnania oboch rodín. I pán Jób mal syna a dcéru. Ale jeho žena hrala bridž, jeho syn študoval slabo a dostával sa z triedy do triedy obyčajne z príčin spoločenských, vytvorených otco-

vými stykmi, a dcéra zapríčiňovala pravidelné rodinné scény na námety ako rúž, tenis, šortky, plavky, rande, cigarety. Úcta pána Jóba k pokladníkovi Hálkovi bola veľká.

Preto bolo veľké i udivenie pána Jóba, keď pokladník Háłka zastal pred jeho masívnym písacím stolom v riaditeľni podniku a predniesol svoje rozhodnutie hlasom chargé d'affaires, odovzdávajúceho poverovaciu listinu: sebavedome až po hranicu zdvorilosti a zdvorilo až po hranicu sebavedomia.

Pán Jób počúval s rukami zloženými pod bruchom, občas sa pohral s retiazkou hodínok, dal sa opriať delikátnym polohlasom svojho zamestnanca, čo Háłka povie, je správne, a potom odrazu hup, uvedomí si obsah Hálkovej žiadosti, vyslovenej s diskretným úsmevom a s telom mierne nakloneným napred.

Ako obyčajne, i teraz má pokladník Háłka pravdu. Nemožno mu nič namietat. Má svoje roky, a i keď na ňom ani zďaleka nebať známky únavy, má zaiste právo na odpočinok, pretože všetci sme smrteľní a človek nikdy nevie.

Ale akosi prekvapilo, že pokladník Háłka môže tiež prestať pracovať, že nechce zostať v podniku naveky alebo aspoň niekoľko storočí. Lež ani dnes nezvyšuje iné ako schváliť Hálkovo rozhodnutie a vyhovieť mu v plnom rozsahu, pretože má tichú ženu, nadaného syna, pracovitú dcéru a dvadsaťštyri rokov spolupráce s firmou.

A keďže pokladník Háłka mal vyvinutý zmysel pre dôstojnosť a neporušenosť formy, vytiahol z vrečka impozantný zväzok kľúčov a obradne ho zložil na vyleštenú dosku riaditeľského písacieho stola.

„Ale, milý pán Háłka,“ zvolal pán Jób prívetиво, potláčajúc sklamanie a domnievajúc sa, nevedno prečo, že v tejto chvíli musí byť krajne láskavý a veľkorysý; potom sa zháčil a nevedel ďalej. Ale pokladník Háłka všetko predvídal a bol na všetko pripravený, azda i na šéfove rozpaky. Knihy sú v úplnom poriadku, ani čiarka nechýba, ani čiaračka. I o následníkovi rozmyšľal pán pokladník: odporúčal by Pavlovca. I keď to nepatrí do jeho kompetencie.

„Pavlovec?“ začuduje sa pán Jób. Ledva sa rozpamätal na šedivého úradníčka, vonkoncom nepodobného elegantnému a aristo-

kratickému Hálkovi. Nebol tu ani zďaleka tak dlho ako Hálka, nikdy sa ničím nevyznamenal a človek sa naňho nikdy nemohol zadávať na dlhšie ako na pár letmých sekúnd. Že by ten...? Po Hálkovi...? Uh!

Pokladník Hálka prirodzene iba prejavil súkromný náhľad. Nikdy neprejavil viac ako súkromný náhľad. Celý Hálka je jediný súkromný náhľad.

Ale nie, pán Jób rešpektuje mienku pána pokladníka. Bude o veci uvažovať. Pán pokladník akiste lepšie pozná schopnosti toho Pavlovca ako pán Jób, ktorý v poslednom čase... pán pokladník predsa vie. Oj, bude to čertovské, keď tu nebude pilier, na ktorý...

„Pavlovec je veľmi súci,“ podotkol Hálka zdržanlivo a jeho slová mali fantastickú presvedčivosť, že niekto môže byť veľmi súci, i keď má dovedna sedem a pol dioptrií, strapatú šticu a neslušne dlhý nos.

Po chvíli je všetko jasné a s hálkovskou pedantnosťou usporiadané a štylizované. Pán Jób sa pokúša o niekoľko úprimných a neúradných slov, dotýkajúcich sa dvadsiatich štyroch rokov spolupráce, neochvejnej vernosti, zásluh, statočnosti a ešte mnohých iných bankových rekvizít. Už si aj ruky stisli, premohli dojatie, postáli mnohoznačne, vymenili poloúsmevy a v duchu pospomínali. Ale pokladník Hálka ešte stojí.

„Ešte niečo, pán pokladník...?“

„Áno, pán riaditeľ,“ odpovedá šeptom.

„No?“ usmeje sa pán Jób a nakloní hlavu dopredu, budiac dojem, že niet želaní, ktorému by v tejto pohnutej chvíli na mieste nevyhovelo.

No pokladník Hálka akoby bol odrazu vypadol z mimoriadnosti a historickej významnosti chvíle. Hryzie si pery. Zviera ruky. Je zjavné, že sa v ňom niečo deje. Pán Jób mal dojem, že čosi mocné a osudové. Čosi búrlivé a nejasné. Pán Jób sa mimovoľne nalaďuje na tragiku.

„Nuž teda...?“ prerieka pán Jób zamatovo. „Len mi to povedzte. Ako priateľovi.“

Tu pokladník Hálka vztýči hlavu a vypne sa. Jeho hlas je odhodlaný a pevný, ba cítiť z neho, že hovoriaci je pripravený na

všetko, keď povie: „Ide o položku stoosemdesiatich siedmich korún a šesťdesiatich halierov. To je včítane úrokov.“

„O položku stoosemdesiatich siedmich korún a šesťdesiatich halierov,“ opakuje pán Jób nechápavo. „O akú položku?“

Pokladník Hálka sklopí hlavu. „Bolo to v dvadsiatom siedmom roku. Bolo to strašné.“ Až sa strasie pri tej predstave.

„V dvadsiatom siedmom roku? Strašné!“

„Áno,“ pokračuje teraz pokladník, Hálka neúprosne. „V dvadsiatom siedmom. Roku tisícdeväťstodvadsaťsedem. Bol to takrečeno veľký hriech mojej mladosti. Veľký poklesok. Chvíľa slabosti...“

Pán pokladník sa zahľadí oknom na koruny gaštanov, akoby nebolo v jeho silách pozrieť priamo na svojho predstaveného.

Pán Jób chápe, pravda, iba rýchlosťou, primeranou jeho duševných schopnostiam. Ale skôr ako pohľad na túto bizarnú udalosť môže v ňom vyvolať určitý pocit, pokročí pokladník Hálka k riaditeľovi a s horlivosťou a zápalom až smiešnym dodáva chytro:

„Položku som prirodzene nahradil pri prvej príležitosti! Úroky som započítal!“ Odmlčí sa, silno a pištivo vsaje vzduch rozšírenými nozdrami a dodáva mrazivo: „Hanbím sa – po čiernu zem.“

Pán Jób najprv pocítil závan sklamania a znechutenia. Legendárne čistý štít pokladníka Hálku teda predsa nie je bez poškvrný...! Po toľké roky som vlastne veril bludu...! Keby som sa to bol dozvedel pred desiatimi rokmi, bola by bývala moja dôvera k Hálkovi otrasená...! Môj pocit bezpečnosti stál na piesčitých, vratkých základoch...! Ale silné dojatie, tentoraz hlboké a opravdivé, zastavilo rýchly spád výčitiek: nie, nie, to, čo sa teraz deje, je čosi krásne a slávnostné! Klobúk dole pred týmto mužom! Jeho svedomitosť a statočnosť je väčšia ako pocit všeobecnej užitočnosti! Odchádza do penzie, ale nemôže opustiť môj dom bez vyznania! Koľko čistoty, koľko vznešenosti a mužnej priamosti! Prichádza a vyznáva, hoci by mohol odísť a hoci by jeho poklesok navždy mohol zostať neodhalený! Nie, nedalo mu to, pred odchodom odľahčuje svedomiu a stojí predou mnou ako hriešnik, pripravený na pokánie!

„Ale, milý pán Hálka,“ zvolal pán Jób znovu teplým hlasom, no pokladník ho prerušil.

„Urobte potrebné kroky, pán riaditeľ,“ povedal chladno a triezvo.
„Ale, milý pán Hálka,“ a pán Jób vyskočil z orechového kresla.
Pokladník Hálka zvolal hlasom napodiv plným: „Odovzdajte ma spravodlivosti!“

„Ale, milý pán Hálka,“ vybuchol pán Jób, obehol písací stôl, knísajúc sa na krátkych nôžkach, a zovrel pokladníkovu ruku.
„Ale, milý pán Hálka,“ opakoval, akiste posledný raz.
„Každý zločin čaká na trest!“

Mohutný cit pána Jóba prelomil konečne hať. Ktože by mohol takto hovoriť! Akýže hriech? Akýže zločin? Oj, všetci sme boli raz mladí! Všetci sme sa dopustili hlúposti! Premlčaná vec, milý priateľ, premlčaná vec! Kto by vyťahoval staré haraburdie! „Neviem vám vysloviť, ako ma teší, že ste mi to povedali. Som dojatý. Uvedomujem si veľkosť tohto zážitku. Presvedčili ste ma o dobrom jadre človeka. Ďakujem vám. Ďakujem vám!“

Pokladník Hálka sa zadíva upreto do očí svojho predstaveného a šepce: „Odpúšťate mi teda...?“

Pán Jób nenachádza slov. Rozplýva sa. Vyprevádza pokladníka až na koniec chodbičky. Potom sa vracia do svojej pracovne a má slávnostný pocit, že si dvaja muži darovali čosi vzácne a výnimočné. Pre niekoľko korún, opakuje si pán Jób, pre niekoľko korún...! A nemlčal! A pred zrakom pána Jóba otvára sa pohľad na celý ten čas, čo myšlienka na nevyznaný prečin otravovala svedomie tohto cenného človeka. O tom by mali písať v čítankách. O tom musím rozprávať doma. Túto vec predložím v klube. Na túto vec nezabudnem do smrti.

Pán Jób prešiel kancelárskymi podniku, obliekajúc si pri chôdzi kabát. Pri stole pokladníka Hálku sa zastavil a podal mu ruku. Pokladník úctivo vstal a úslužne a odmerane pozdravil. Stisk jeho ruky nebol ani silnejší, ani slabší, ako to predpisuje konvencia.

Hálka odovzdal pokladnicu podľa všetkých pravidiel Pavlovcovi, tomu úbožiakovi s krátkozrakými očami a dlhým nosom, rozlúčil sa s kolegami a odišiel. Pri prvej revízii chýbalo pol stotisíc.

Pán Jób za krátky čas o Pavlovcovi nadobudol náhľad, že je

neobyčajne hlúpy. Nepamätal sa, že by Pavlovec bol svoju hlúposť niekedy dokázal a vedel, že ho od toho človeka oddeľuje vlna antipatie, z ktorej chytro môžu vyrásť kadejaké predsudky. Ale tento náhľad v ňom zapustil korene so zaľatosťou a tupou istotou všetkých neodôvodnených presvedčení, ktorých opak je nedokázateľný. Vedomie, že je ten protivný Pavlovec okrem iného neopísateľne hlúpy, nestalo sa pánovi Jóbovi nepohodlným ani nepríjemným, pretože Pavlovcovi nebolo čo vyčítať. Iba teraz sa ukázala ťažkosť. Pán Jób mal skúsenosť, že je nemysliteľné, aby človek Pavlovcovho typu defraudoval päťdesiatisíc.

Bolo to skoro také neuveriteľné, ako keby sa tých päťdesiat tisícoviek bolo stratilo za Háľkovho režimu.

Pán Jób si dal zavolať Pavlovca, a keď úradník stál uprostred jeho kancelárie, dlho ho bez slova obchádzal. „Hovorte!“ skríkol naňho nečakane.

Pavlovec sa začal triasť. Okuliare sa mu zošmykli celkom na koniec nosa a za nimi hľadeli na svet ustaté, bezvýrazne a nepokojne žmurkajúce oči. Ani slova zo seba nedostal.

„Nemáte čo vysvetliť...?“ kričal riaditeľ a odfukoval s námahou.

Úradník naňho pozrel s toľkou úbohosťou v pohľade a s takým odporným výrazom hlúposti na celom obličaji, že to pána Jóba rozzúrilo.

„Žeby ste ich vzali vy, to je predsa nezmysel!“ vybuchol. Nie, to je nezmysel. Päťdesiatisíc – to nie je sloh tohto človečika. To pán Jób vie, to mu vraví skúsenosť starého finančníka. Absolútne nemožná vec.

„Musím vás dať zatvoriť,“ povedal pokusne pán Jób. Prešiel ešte po izbe, s úspechom krotil svoje vzrušenie. Pokladník zafikal. Utreľ si nos a strašne sa začervenal od hanby.

Riaditeľ si sadol. Skrížil ruky na stole a mlčky pozoroval Pavlovca. Po dlhšej chvíli povedal ticho a pokojne:

„Pozrite, pán Pavlovec. Nejde o maličkosť. Nie ste predsa dieťa, nemusím vám vysvetľovať.“

Pavlovec zakašľal. Dlhو sa dusil. Riaditeľa naplnil ten zvuk a pohľad hnusom.

„Povedzte mi, pán Pavlovec... Nemáte potuchy, kam sa podeli

peniaze...?“ Pokladník stál zhrbený a úbohý. Vlasý mu viseli do čela. Sotva znateľne mykol plecami. Možno tiež, že to bol náhodný pohyb.

„Vy ich nemáte!“ zvolal pán Jób nesmierne úzkostlivo. Azda len nie... Pokladník tak prudko pokrútil hlavou, že sa mu štica rozčesla ako trávnik, do ktorého načrie víchrica. Svetlá okenných tabúl tri či štyri razy preleteli vypuklinami jeho okuliarov.

Riaditeľ nechal obe päste dopadnúť na stôl. Ťažká vec. Preťažká vec. Treba predsa telefonovať polícii. Zhrozil sa tej myšlienky a vyhnal Pavlovca pobúrený a rozčúlený.

Opúšťajúc podnik, stretol ženu a dcéru penzionovaného pokladníka Hálku. Podvedome si riekol, že ho toto stretnutie bude stáť bezsennú noc. Zdvihol úslužne klobúk a pokúsil sa o úsmev. Len čo urobil niekoľko krokov, uvedomil si, že na slečne a pani Hálkových bolo niečo osudne neobyčajné a mimoriadne, a zmocnilo sa ho prenikavé tušenie, že sa stretol s najmenej vhodnými ľuďmi v najmenej vhodný čas. Cestou domov sa trápil lúštením tohto dojmu a temer zabudol na Pavlovca. Len čo vošiel do bytu a uvidel vlastnú ženu a dcéru, s pomocou nejasnej súvislosti bolo mu odrazu všetko jasné.

Farbotlač, napadlo mu neurčito, komicky a zdanlivo nemiestne. Potom si rozložil predstavu. Pani Jóbová sa spytovala muža, čo mu je, ale on si sadol k obedu, a sotva sa ho dotkol.

Popoludní a večer chodil veľmi dlho sem i ta. Na nešťastie sa k tomu všetkému priplietla kdesi začutá poznámka o akejsi výtržnosti, ktorú porobil v opitom stave nádejný syn pokladníka Hálku. Pán Jób tej klebete neveril, ale v tejto chvíli bola úžasne pravdepodobná a možná. Aj podobnosť oboch žien, ktoré stretol, s figurínami vo výkladných skrinách bola odrazu zúfale prirodzená a nepodozrivá. I to, že pracovitá a skromná žena pokladníka Hálku mala novučickú líšku, jej dcéra kozuch (prečo, prepánajána, nebolo to dievča v úrade?), no obidva úkazy sa mohli obísť bez poznámky, keby ich pán Jób automaticky nestaval do spojitosti s udalosťou v podniku a s Pavlovcom. Pán Jób si práve tak dobre a nepomerne presnejšie mohol pomyslieť „s Hálkom“, no neurobil to. A o to práve ide.

Najlogickejšia a najprirodzenejšia myšlienka, ktorá by sa bola vnucovala aj mŕtvemu, pôsobila pánu Jóbovi fyzickú nevoľnosť.

Nie, hovoril si, nie, nie, nie, a chodil sem i ta veľkou rýchlosťou, to je nemožné, vonkoncom nemožné, to je hlúposť, nonsens, vylúčená vec a už na to nemysli a punktum. I myslel na to, keď všetci už spali a ledva sa dočkal rána.

Po siedmej ho prepadla rozvaha. Vstal z lôžka, ktoré ani nezohrial, starostlivo sa umyl, obliekol a obriadil. Potom čakal. Čakal metodicky. Čakal absolútne pokojne a vyrovnané. Stanovil, že o deviatej pôjde a o deviatej odišiel. Kráčal po ulici a hovoril si priateľsky a prívetivo, že je všetko v poriadku a že o niekoľko minút bude mať istotu.

O niekoľko minút prišiel k záhradnému domčeku, vošiel po starých schodoch a zaľahol za zvonec. Za hodnú chvíľu otvorilo rozospaté a strapaté dievča, ktoré pán Jób nikdy nevidel a opýtalo sa znechutene, čo si pán praje. Pán si prial hovoriť s pokladníkom Háľkom. Pán pokladník Háľka tu už nebýva. Ale, ale, a kde? Počkajte, mám to kdesi na ceduľke. Trápne čakanie, v ktorom človeka prepadávajú myšlienky takej prenikavosti, jasnosti a určitosť, že mu je úzko. Ďakujem.

Pán Jób už nejde pokojne a nie je k sebe prívetivý. Ponáhľa sa nervózne k novostavbe na rohu okružnej ulice, hodí mincu do škáry výťahu a načúva rozladené vrčanie motora. O chvíľu stojí roztrieštený a zmätený v priestrannej a priateľsky slnečnej izbe pána Háľku.

Domáci pán postavil na stôl zákusky.

„Idem k vám v diskrétnej veci...“ Nie, je nemožné, žeby tento krásny, dôstojný a jemný človek... „Ide o pokladnicu.“

Pokladník sa vztýči. Stojí tu ako kazateľ a jeho hlas je hlasom proroka.

„Prišiel som k vám a vyznal som sa vám. Prosil som vás, aby sa stala spravodlivosť.“

„Ale nie,“ zvolal pán Jób nervózne, „dajte mi dohovoriť. Ide o pokladnicu. Prišiel som k vám...“

Mučeník sa zahľadel do diaľok a šepol: „Vrátil som dávno tých stoosemdesiat sedem korún a šesťdesiat halierov. Chápem, že sa tým vina nezmýva.“

Odmlčal sa, ale nepripustil pána Jób a k reči. „Odvzdal som sa do vašich rúk. Prosil som vás takmer, aby sa stala spravodlivosť. Som pripravený.“

Pán Jób vyskočil. „Ale, milý pán Hálka,“ vyskočil riaditeľ. „Prišiel som vás poprosiť o radu!“

Pokladník si sadol. Neriekol ani slova a ponášal sa na kardinála.

„Stala sa trápna vec,“ referoval pán Jób, bezradne šmátrajúc po vhodnejších slovách, „veľmi trápna vec a pomyslel som si, že sa obrátim o radu na starého spolupracovníka. Chýba päťdesiatisíc.“

Veľkňaz znovu vstal. Bez toho, že by jeho tvár stratila elegantný povlak, stiahla sa v úškľabok.

„Ale rozumejte,“ ponáhlal sa vzrušene pán Jób. Hálka zdvihol prst.

„Povedzte rovno, pán riaditeľ, vy ma podozrievate. Prišiel som a vyznal som pokorne...“

„Pre zmilovanie božie, veď rozumejte,“ zapíšťal pán Jób, „nepoznám tak dobre svojich zamestnancov, ako ste ich poznali vy. Prišiel som sa poradiť...“

Trpko riekol penzionovaný pokladník Hálka: „Aby ste sa ma obalene a bezbolestne opýtali: Človeče, bol si to ty...? Pokorne som vám vyznal...“

Pán Jób sa rozčúlil. Dvadsaťštyri rokov pracovali spolu bok po boku, a teraz by si mohol myslieť niečo podobné? Ani vo sne mu to neprišlo na um. To by bola hriešna urážka, nikdy nič podobné nemal na mysli! Prišiel sa iba dôverne opýtať:

„Myslíte... myslíte, že by to bol mohol byť Pavlovec...?“

„Stoosemdesiat sedem korún šesťdesiat – to bol môj hriech... Vliekol som ho životom ako bremeno a pred svojím odchodom z miesta práce chcel som sa očistiť. Všetko som nahradil i s úrokmi. Chcel som, aby sa stalo právo.“

Pán Jób zakvílil. „Žlutojte sa, pre všetkých svätých! Ide o Pavlovca! O Pavlovca ide! Som si temer istý, že to bol on!“ Pán Jób supel. Jeho definitívne stanovisko ho ťažilo. „Povedzte... mohol to byť Pavlovec?“

A bývalý pokladník Hálka odpovedal nepriateľsky. „Domnievate sa, pán riaditeľ, že by som vám bol odporúčal defraudanta...?“

„Chcel som len...“ zajakal sa riaditeľ Jób.

„Viem,“ riekol prorok mrazivo. „Mal to byť krížový výsluch. Pre stoosemdesiaty sedem korún šesťdesiat. Je to správne. Je to spravodlivé. Hriech čaká trest. Schvaľujem.“ A po patetickej pauze, obrátiac sa čelom k riaditeľovi, skrížil ruky na zápästiach a zotrval tak chvíľku.

Spotený a zmučený dostal sa pán Jób do výťahu. Hlupák nešťastlivý, do čoho si sa to zamotal...! Bezbožník zaslepený, koho si to chcel zašpiniť...! Preč s tvojimi rukami, preč s tvojím podozrením...! Nieto okolnosti, nieto symptómu, ktorý by vedel vrhnúť tónu na tohto čistého muža!

Prišiel do úradu otupený hanbou a výčitkami svedomia. Dal si zavolať pokladníka Pavlovca. Chvíľku sa kochal pohľadom na jeho zmučenú tvár a uvedomoval si, že musí zaútočiť účinne hneď po prvý raz. Hodil všetko na jednu kartu.

„Pán Pavlovec,“ povedal pomaly a so studeným prízvukom na každej slabike. Ale len čo vyslovil slovo, vyprchali mu z hlavy všetky finesy a rafinované slučky, na ktoré sa chystal. Nezvýšilo mu iné ako opýtať sa prostučko:

„Kto vzal tie peniaze?“

A škaredý a biedny Pavlovec bez premýšľania a bez váhania povedal celkom smelo nahlas: „Pán Hálka.“

„To je klamstvo!“ zreval riaditeľ Jób, len čo sa spamätal z úderu.

„Ba,“ povedal Pavlovec duto a už tichšie. „Ba.“

Veľká rieka tiekla pracovňou riaditeľa Jóba. Mával okolo seba ramenami a zúrivo odľukoval. Topil sa.

„Nešťastlivec! Ako tomu môžem veriť! Preberiete pokladnicu, a teraz ho obviňujete! Prečo ste to nenahlásili hneď!“

Teraz Pavlovec mlčal. Díval sa upreto na miesto pod Jóbovým písacím stolom, akoby ho nič na svete nemohlo prinútiť odtrhnúť odtiaľ zrak. Neprehovoril už ani slova a riaditeľ Jób sa mohol zadusiť vzrušením a márnou zlosťou.

Keď osamel, siahol po telefóne, ale keď sa ohlásila polícia, vyhovoril sa na omyl a ospravedlnil sa. Cestou domov stretol tisíc úžasne elegantných manželiek a dcér pokladníka Hálku, tisíc fi-

čúrskych a opitých synov pokladníka Hálku a tisíc mizerných Pavlovcov, vyhlasujúcich bezočivo: „Hálka.“

„Nešťastlivec. Veď vás teraz musím dať zatvoriť! Veď zodpovedáte za pokladnicu! Nechápete, že za to budete sedieť!? Nechápete, že ste sa predali?!“

Do večera bol rozhodnutý, že dá zatvoriť Pavlovca. Na druhý deň došiel k presvedčeniu, že musí dať zatknúť Hálku. Na tretí deň videl jasne, že ho prípad bude stáť päťdesiatisíc.

Trýznil pokladníka: „Môžete dokázať, že to bol Hálka?!“

Pavlovec gánil na koberec. Po ukrutnom mučení zasipel: „Môžem to dosvedčiť.“

Nebolo východiska. Po dlhom a bolestnom zápase rozhodol sa pán Jób ešte raz navštíviť pokladníka Hálku. Musím vás dať zatvoriť, milý pán Hálka. Lutujem. Ale všetko svedčí proti vám. Blahobyť vašej rodiny, nečakaný a ničím neodôvodnený blahobyť vašej rodiny. Svedectvo toho ničomníka Pavlovca. Všetko je proti vám. Lutujem.

Vystúpil po schodoch na piate poschodie, výťah bol pokazený. Pred dvermi ho prepadla nesmierna sklúčenosť. Neodvážil sa zazvoniť. Vedel, že sa dopúšťa osudnej chyby. Vedel, že to všetko zle skončí. Ale výťah bol pokazený a päť poschodí je veľa.

Otvorila mu ružová slúžtička. Že pán hlavný pokladník prosí.

„Viem, po čo ste prišli,“ povedal pokladník Hálka nenávisťne zovretými perami. „Poďme na strážnicu. Pre stoosemdesiatsedem...“

Pán Jób vysilene klesol do kresla. „Sadnite si, milý pán Hálka,“ povedal bez farby. Pokladník zostal stáť.

„Prosím vás, pre všetko na svete vás prosím, dajte mi dohovoriť. Zle je. Vravím, zle je. V pokladnici chýbajú peniaze a podozrenie sa nedá odvrátiť.“

Hálka stál ako socha. Pokorne prišiel. Vyznal. Stoosemdesiatsedem a šesťdesiat halierov. Hriech jeho života. Nech sa stane právo.

„Nejde o stoosemdesiatsedem korún!“ zahučal riaditeľ Jób.

„Ide,“ strelil pokladník sucho. „O každý halier ide. Zločin je zločin.“

Bezmocnosť zovrela riaditeľa Jóba. „Pozrite, milý pán...“ ale zbytočnosť a márnosť každého slova vyrástla pred jeho očami do obludných rozmerov.

„Dajte ma zatvoriť!“ volal pokladník náruživô, „dajte ma väzniť, dajte ma uvrhnúť do temnice a prikovať k skale, dajte ma vyšetrovať, mučiť, trápiť hladom. Som vinný. Právu sa musí stať po vôli.“ Odmlčí sa a dodá jedovato: „Pre stoosedesiatšedem korún šesťdesiat halierov. Nahradil som ich aj s úrokmi.“

Je to svätec alebo blázon, myslí si pán Jób a rúti sa ozlomkrky z piateho poschodia, lebo zdvih stojí. Je celý zmučený a vysilený Háľkovými bezohľadnými útokmi a chcel by byť vo svojej úradovni a trápiť s rozkošou pokladníka.

Keď prechádza podjazdom, zdá sa mu, že nejasná postava pred ním uskočila za betónový pilier, obložený mramorom. V úrade káže zavolať Pavlovca. Pavlovca niet.

O pol hodiny nesmelo klope na úradovňu riaditeľa Jóba. Potom stojí uprostred izby a ako vždy čaká.

„Pre umučenie, prečo ste tak dlho čušali.“

„Zaplatil mi,“ skučí Pavlovec.

„Koľko?“

„Sľúbil tisíc.“

„Idiot!“ vybúši pán Jób a bil by toho človeka zovretými päťami do tváre, na ústa, na oči.

„Ale dal len dvesto.“

Riaditeľ cíti, ako mu sluchami pulzuje nebezpečný príboj. Prečo len tohto barbara nevyhodil.

Ale v Pavlovcovi sa čosi rozviazalo. Chce sa mu hovoriť. Nevedno, či chce raniť a či sa umýva. Nevedno vôbec nič.

„Sľúbil tisíc... strašne ich potrebujem... Bol som u Háľku... že ho udám, ak ma nevyplatí...“ Odkiaľ sa len vzala tá psia príchylnosť v tejto troske...! Akoby sa pánu Jóbovi spovedal a očakával od neho rozhrešenie! „Vyhodil ma... Udreľ ma do tváre... zovretou päťou... po ústach... tadeto...“ a vskutku, cez pokladníkovu ústa, cez pery a kúsok pod nosom, tiahne sa drobná jazvička.

„Háľka nie je defraudant!“ kričí pán Jób a telom sa mu rúti kŕč.

„Je,“ šepce zmučený Pavlovec.

Chvíľu je dusno. Potom povie pán Jób hlasom, ktorý ani nepatrí jemu: „Koľko vám dal?“

„Raz stopäťdesiat a raz päťdesiat,“ šemonia pery pokladníka.

„Dám vám tisíc!“ vybúšil riaditeľ, „dám vám desaťtisíc...! Ale Hálka nekradol...! Rozumiete? Hálka nekradol...!“

„Pätnásťtisíc,“ nadhodí dlhý nos a okuliare.

„Vy... vy...“ a hnus odplavuje slová z myšlienok pána Jóba. Potom odsekne: „Pätnásť.“

„Ísť sa udať?“ usmeje sa Pavlovec odporne.

„Áno, choďte,“ vydýchne riaditeľ vysilene. Hálka nekradol. Potom je ticho. V pracovni riaditeľa Jóba je odrazu nekonečne smutno. Akoby sa bolo zošerilo v izbe i v mysli.

Ťažkým a bolestným pohybom siahol pán riaditeľ po telefóne. Našiel sa vinník. Zatknite vinníka.

Ale ešte skorej než sa riaditeľove prsty dotknú slúchadla, zadrnčí telefón, zlostne a zlovestne. „Haló!“

Vraj policajné komisárstvo. Práve sme zatkli Jozefa Hálku. Áno, udanie. Obširne sa priznal. Podrobne. Ale áno, stihnete ho u nás. Na niekoľko minút. Prosím.

Pán riaditeľ Jób vyskakuje z auta a rúti sa po schodoch. Pokladník Hálka pristupuje k drôtovej sieti z druhej strany, je dôstojný, pokojný a ušľachtilý.

„Ale, milý pán Hálka.“

„Stalo sa právo. Schvaľujem. Konali ste svoju povinnosť. Každý hriech čaká trest. Podrobujem sa. Budem trpieť.“ Odmlčí sa, zdvihne hlavu, hrdlo a vznešene, akoby ju nadstavoval nejakému nebezpečenstvu. „Pre stoosemdesiat sedem korún a šesťdesiat halierov...“

„Ale, milý pán Hálka...“

„Nahradiť som ich. Včítane úrokov.“

Riaditeľ Jób vracia sa do úradu, zlomený na duchu a vyčerpaný na smrť. Zmätený sedí za reprezentatívnym písacím stolom.

Keď vyšiel od polície, stretol dve dámy, nápadne vyobliekané a vystrojené. Veselo štebotali a, zdá sa, nič nebolo pre ne problémom na tomto svete. Hálka to neurobil, myslí si pán Jób, vylúčená vec. Prekliaty Pavlovec!

Milý pán Hálka

1966

Je nesporné, že pán Jób mal pred pokladníkom Hálkom istú úctu, hoci bol jeho najvyšším predstaveným. Keď sa človek bližšie zoznámil s pokladníkom Hálkom, nemohol sa ubrániť dojmu, že je Hálka šľachtic. Nevedno síce, ako majú vyzerat' pokladníci úverových ústavov, ale pokladník Hálka vyzeral ako rojalistický diplomat.

Bol vysokej, rytierskej postavy, odmeraných, harmonických a ušľachtilých pohybov, prívetivej a pritom uzavretej, pravidelnej tváre a dôstojne – diskkrétne prešedivených vlasov. Obklopovala ho atmosféra dokonalosti, ktorá nútila ľudí stáť v pozore, vravieť šeptom a gramaticky korektne a zavše pozorne žmurknúť viečkami. Čo Hálka urobil, ukázalo sa jedine možným a správnym, čo povedal, platilo. Žil, nevyvíjajúc na pohľad väčšiu energiu, budil všetky pocity medzi obdivom a závišťou a podobal sa zložitému, delikátnemu stroju na rýchle a spoľahlivé riešenie prekérnych životných situácií a zložitých finančných problémov. Je nesporné, že pán Jób mal pred svojím pokladníkom Hálkom úctu, úprimnú a nemalú, ale je tiež nesporné, že naňho bol do istej miery hrdý.

V dnešnom svete, páni, takého človeka v podniku nikdy nedoceníte! Človek istota. Človek skala.

A nielen to: i Hálka – súkromník bol zjav jedinečný, svojím spôsobom príkladný a závideniahodný. Jeho život plynul ako lahodná sonatina v h mol, nezadŕhal sa, neprekvapoval, ale všestranne uspokojoval a naplňal. Nebolo omylov, ktoré by bolo treba horlivo naprávať, nebolo ľútosti ani pokánia, otrasov ani osudných vybočení. Jeho rodina bola výstredne harmonická: mal pracovitú, skromnú, bezvýznamnú ženu, ktorá pripomínala svoju existenciu, iba keď niekomu v niečom láskavo vyhovovala, hostila dakoho alebo vypomáhala v čase tvrdze; pekného osemnásťročného syna bez osobitného nadania a záľub, študujúceho na

gymnázium chronicky s vyznamenaním; a o čosi mladšiu dcéru, úradníčku v poisťovni, tichý odliatok svojho otca, budúcu matku mnohých pehavých detí a profesionálnu sväticu.

Kto by pátral po koreňoch úcty pána Jóba k pokladníkovi Hálkovi, musel by si však všimnúť na neposlednom mieste aj rodinu pána Jóba. Aj pán Jób mal syna a dcéru; ale jeho žena hrala bridž a kupovala zásadne voňavku Chat noir, jeho syn posúval sa z triedy do triedy iba z otcovej energetickej iniciatívy a kanálíkmi jeho dobrých známostí a spoľahlivých obchodných spojení a okolo dcériných zázračných šortiek, plaviek, rúžov a importných cigariet a flitrov boli scény na dennom poriadku. Ani v týchto súvislostiach nemožno, slovom, opakovať dosť dôrazne, že úcta pána Jóba k pokladníkovi Hálkovi bola nezmerná.

Preto bolo nezmerné aj začudovanie pána Jóba, keď pokladník Hála zastal pred jeho unikátnym písacím stolom v riaditeľni podniku a predniesol svoje rozhodnutie hlasom chargé d'affaires, odovzdávajúceho poverovacie listiny vo vzdialenom, nie dosť znepriatelennom, ale ani nie dosť spriatelennom štáte: až po hranicu zdvorilosti seabavedome, až po hranicu seabavedomia zdvorile.

Pán Jób počúval, chlpaté ruky zložené rozšafne pod bruchom, zavše sa poihrával s retiazkou od schaffhauseniek, nie bez pôžitku vnímal, ako ho opriada delikátny polohlas spoľahlivého a zaslúžilého zamestnanca, čo Hála povie, sedí, čo urobí, osvedčí sa, čo predpokladá, to sa potvrdí, a potom odrazu hup, Jób si uvedomí obsah Hálkovej žiadosti, vyslovenej s diskretným úsmevom, s telom nakloneným mierne napred a s omračujúcou arciúčtovníckou objektivitou a nezúčastnenosťou.

No pravda: ako vždy, i teraz má Hála pravdu – nie obyčajnú, stojatú pravdu, žijúcu svoj vlastný radový život, ale pravdu aktívnu, agresívnu, usvedčujúcu šire okolie. Nielenže proti nemu nemôžeš nič namietat, ale ešte sa i krotko zamyslíš, zahanbíš. Žijeme tu vedľa neho, a nevšímame si vzácneho človeka! Hľa, má svoje roky, vykonal dielo, a keď na ňom ani skúseným okom nevybadáš známky únavy, má zaiste sväte právo na zaslúžený odpočinok, pretože všetci sme smrteľní a naše dni v tomto slzavom údolí zrátané sú.

Prsty pána Jóba sa prestali hrať so žltastou zlatou retiazkou. Pripúšťa všetko – kto by bez odporu nepripúšťal, čo vyplýva z Hálkových skutkov? No jednako: je to prekvapujúce, je to zarážajúce, dovoľte povedať: neprirodzené! Že by Hálka mohol odísť z tohto podniku? Akoby Hviezdoslav pred divadlom vstal zo svojho kamenného sediska, popreťahoval si údy a kamsi sa vzdíalil! Akéže námestie bez dlhonohého starého pána Hviezdoslava? Akokoľvek – pán Jób vie, že o chvíľu so sentimentálnym povzdychom schváli Hálkovo ohromujúce rozhodnutie a vyhovie mu v plnom rozsahu, pretože má tichú ženu, vzorného syna, usilovnú, priezračnú dcéru, dôstojné čelo, aristokraticky žilnaté ruky a dvadsaťštyri rokov blahodarnej spolupráce s otcovskou firmou.

A keďže pokladník Hálka mal okrem spomenutého navidomoči aj neobyčajne vyvinutý zmysel pre dekoratívne gesto a vôbec pre tradíciu a štýl, vytiahol z vrecka impozantný cengavý zväzok kľúčov a obradne ho položil pred riaditeľa Jóba. Na vyleštenej doske direktorského písacieho stola ležali ťažké kľúče ako relikvie a blyštavo sa zrkadlili v politúre.

„Ale, milý pán Hálka,“ zvolal pán Jób láskavo, potláčajúc sklamanie a domnievajúc sa nevedno prečo, že v tejto dejinnej chvíli musí byť obzvlášť prívetivý a veľkorysý; potom sa, pravda, zháčil – zaboha nevedel ďalej. Ale pokladník Hálka, ako vždy, všetko predvídal a bol na všetko prichystaný – i na šéfove masívne rozpaky. Knihy sú v náležitom poriadku, do desatinnej bodky, do čiarocky; i o následníkovi uvažoval pokladník Hálka: odporúčal by... nie: dovolil by si odporúčať – Pavlovca; i keď to, prirodzene, nepatrí do jeho kompetencie.

„Pavlovca?“ začuduje sa pán Jób. Ledva sa rozepamätá na šedivého úradníčka, takého strapatého čo do účesu i čo do celého zjavu a pravdepodobne i čo do dušičky, vonkoncom nepodobného elegantnému, veľkolepému Hálkovi. Nebol tu ani zďaleka toľký čas ako Hálka, nechyrovali, že by sa bol dačím vyznamenal a človek sa naňho nikdy nemohol zadívať dlhšie ako na letných pár sekúnd: všetko na ňom kričalo – nestojím za to, nestojím za to... Žeby ten...? Úradnícka tóna, učtárenský námesačník, bledá odmocnina pokladníka? Po veľkom Hálkovi? Uh!

Hálka prejavil, prirodzene, iba svoj súkromný a skromný náhľad; neosobuje si právo na viac, iné náhľady napokon vôbec nevie prejavíť ako súkromné a skromné; podľa jeho zásad by ani iné náhľady nemali jestvovať.

Pán Jób teda rešpektuje mienku pána Hálku. Bude o veci uvažovať – čo iné by s ňou robil? Pán pokladník iste lepšie pozná schopnosti toho... toho Pavlovca ako pán Jób. Oj, ale bude to čertovské, až tu nebude pilier, na ktorý...

Pokladník Hálka sa mierne kolembá v zurčivom príboji chvály a dôvery; čierne topánky mu trochu vŕzgajú.

„Pavlovec je veľmi súci,“ podotýka zdržanlivo a osobne, no jeho slová dostávajú nevdojak fantastickú prieraznosť a presvedčivosť: uveríš poslušne, že niekto môže byť veľmi súci, i keď má sedem dioptrií, strapatú šedivú osobnosť a – áno: pán Jób sa s odporom na to rozpamätá a rýchlo sa v duchu odvráti od tej predstavy – neslušne, nevkusne, poburujúco dlhý nos.

Po chvíli je všetko jasné, sformulované a zoštylizované s hálkovskou spoľahlivosťou a pedantériou. Pán Jób súka zo seba manifestačne neúradné, tak povedať ľudsky hrejivé slová: štyriadvadsať rokov spolupráce, vernosť (neochvejná), zásluhy (nehynúce), pýcha bankovníctva (nič: iba pýcha). Už si aj ruky stisli, dovolili dojatiu, aby sa ich po istú hranicu zmocnilo, potom ho mužne premohli a svorne zahnali, postáli, úsmevy vymenili, už len poďčiarknuť, zvyšuje, summa summarum, netto...

Ale pokladník Hálka ďalej stojí – monolit.

„Ešte niečo, pán pokladník...?“

„Áno, pán riaditeľ.“

Šepce. Svaly v oválnej tvári mu ihrajú. Pohľad mizne dovnútra.

„No?“ usmeje sa pán Jób a nakloní sa napred: keby Hálka v tejto chvíli požiadal o Gerlachovku alebo o vzducholoď Gróf Zeppelin, pán Jób by vyhovel každému jeho želaniu franco gratis.

No pokladník Hálka akoby bol odrazu vypadol z historicky významnej chvíle. Hryzie si pery. Mädlí nervózne spotené ruky. Akoby sa v tomto momente sám osud hnal okolo na spenenom žrebcovi! Pán Jób sa mimovoľne a trochu znechutene, ale disciplinovane prelaďuje na tragiku.

„Nuž teda...?“ preriekne ešte zamatovo. „Len mi to vyjavte. Ako priateľovi. Ako rodnému bratovi.“

Tu vzor pokladníka vztýči klasickú hlavu a vypne sa. Jeho hlas je odhodlaný a bronzový, chrámovo zvučný, cítiť z neho, že Hálka je rozhodnutý a pripravený na všetko ako nahý staroveký kresťania uprostred sfanatizovaného cirkú, keď povie:

„Ide o položku stoosemdesiatich siedmich korún a šesťdesiatich halierov. To včítane úrokov.“

„O položku,“ opakuje Jób nechápavo a s predtuchou ozrutného sklamania, „o akú položku?“

„O položku stoosemdesiatich siedmich korún a šesťdesiatich stotín koruny.“ Pokladník Hálka zvoľna sklopí hlavu. „Bolo to v dvadsiatom siedmom roku. Roku tisícdeväťstodvadsaťsedem. V auguste. Bolo to strašné.“ Pán Hálka sa chveje. Keby bol v skutočnom a nielen v duchovnom krunieri, rinčal by.

„V dvadsiatom siedmom? Strašné!“ Pán Jób sa nezadržateľne dostáva do nálady vyskočiť a pobehovať, no ovládne sa.

„Áno,“ pokračuje teraz pokladník Hálka neúprosne. „Veľký hriech mladosti. Poklesok! Chvíľa slabosti...“

Pán pokladník sa zahľadí oknom na koruny gaštanov a zažmurká: je nad jeho sily pozrieť predstavenému priamo do očí.

Pán Jób konečne pochopí. No ešte skorej, než môže táto bizarná udalosť vyvolať v ňom určitejší pocit, myšlienku a či dokonca rozhodnutie, pokročí pokladník Hálka k riaditeľovi a so zápalom a s horlivosťou zjavne prepiatou chvatne dodáva:

„Položku som prirodzene uhradil pri prvej príležitosti! Úroky som započítal! Pokladničnú hotovosť uviedol do súladu s účtovníckym záznamom!“

Odmlčí sa. Hodinky tikajú. Hálka pštivo nasaje vzduch rozšírenými nozdrami. Stojí teraz, akoby mal za sebou lavicu obžalovaných a za ňou obhajcu ex offio, nenápadne si utierajúceho kútiky očí, a za ním preplnená bezdychú súdnu sieň, v ktorej by si začul spadnúť špendlík. Dodáva mrazivo:

„Hanbím sa – po čiernu zem.“

Pred pánom Jómom sa najsamprv s treskotom rozsypal ideál.

Legendárne čistý štít pokladníka Hálku teda nie je bez poškv-